

Podkarpackie Towarzystwo Przyrodników
Wolne Rzeki
Al. Jana Pawła II 3/68, 37-450 Stalowa Wola
www.wolnerzeki.pl

Sz. P. Wojciech Wdowik
Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska
w Rzeszowie
al. Józefa Piłsudskiego 38, 35-001 Rzeszów

Wniosek o utworzenie rezerwatu przyrody Dolina Smarkatej

1. Wstęp

Wnioskujemy o utworzenie rezerwatu przyrody w dolinie Smarkatej – małej rzeki w Puszczy Sandomierskiej. Rzeka ta na odcinku 4,6 kilometra jest jedną z ostatnich dzikich, nieregulowanych rzek w północnej części Kotliny Sandomierskiej. Krajobraz obszaru jest mozaiką siedlisk leśnych i bagiennych, stosunkowo słabo przekształconych antropogenicznie.

Inwentaryzacja przyrodnicza przeprowadzona w latach 2017-2018 przez Podkarpackie Towarzystwo Przyrodników Wolne Rzeki wykazała, że dolina Smarkatej jest obszarem wyjątkowo wartościowym przyrodniczo. Świadczą o tym m.in. występowanie populacji chronionych i rzadkich gatunków roślin i zwierząt oraz obecność cennych siedlisk - torfowisk niskich oraz licznych starorzeczy.

Załączamy wyniki inwentaryzacji (Wyniki inwentaryzacji przyrodniczej.pdf) z 8 załącznikami (Załączniki do dokumentacji.pdf). Jest to zasadniczo jedyny i najbardziej kompleksowy opis tego obszaru. Inwentaryzacja była inicjatywą własną, a jej założenia były konsultowane z Nadleśnictwami Mielec i Nowa Dęba jesienią 2017 roku. Podobnie, w 2017 r. przystąpiono do rozmów z zarządcami terenów: ww. nadleśnictwami oraz Wodami Polskimi (wcześniej PZMiUW) celem konsultacji utworzenia rezerwatu przyrody.

Niniejszy projekt rezerwatu jest pierwszą inicjatywą zmierzającą do kompleksowej ochrony doliny Smarkatej.

2. Proponowana nazwa rezerwatu

Rezerwat przyrody Dolina Smarkatej

3. Położenie i granice

Obszar projektowanego rezerwatu położony jest na terenie gmin Cmolas i Majdan Królewski w powiecie kolbuszowskim. Jest to również granica dwóch nadleśnictw: Mielec (RDLP Krosno) i Nowa Dęba (RDLP Lublin). Powierzchnia obszaru wynosi 195,8 ha. Szczegóły przedstawiają załączone mapy: topograficzne, z granicami wydzieleń leśnych oraz działkami ewidencyjnymi. W pliku „Załamania granicy EPSG 2180.xlsx” zostały przedstawione współrzędne opisujące granice projektowanego rezerwatu. Wektorowa wersja obszaru projektowanego rezerwatu zawarta jest w plikach o nazwie „Dolina Smarkatej”.

4. Cele ochrony – szczególne, trwałe mimo że płynące, specyficzne

Podstawowym celem ochrony jest zachowanie naturalnych procesów przyrodniczych, zarówno przyrody ożywionej, jak i nieożywionej. Szczególnym walorem tego obszaru są mało zaburzone procesy fluwialne, torfotwórcze oraz naturalna dynamika zbiorowisk leśnych. Ochrona rezerwatowa zapewni trwałość mokradeł (ekosystemy wód słodkich to najbardziej zagrożone siedliska w skali globalnej) oraz wysokiej różnorodności biologicznej.

5. Proponowana klasyfikacja rezerwatu: określenie rodzaju, typu i podtypu rezerwatu

Rodzaj: Wodno-krajobrazowy (W, K)

Typ i podtyp ze względu na dominujący przedmiot ochrony: Krajobrazów (PKr), krajobrazów naturalnych (kn)

Typ i podtyp ze względu na główny typ ekosystemu: Wodny (EW), rzek i ich dolin, potoków i źródeł (rp)

6. Potrzeba ewentualnego utworzenia otuliny

Ewentualna otulina rezerwatu powinna obejmować odcinki cieków: Smarkatej w górę rzeki aż do źródeł oraz w dół do stawów rybnych poniżej rezerwatu, oraz dopływ z Kamionki i dopływ z Chlistaw – po 200 metrów w górę biegu. Jej celem byłoby zabezpieczenie morfologii i ciągłości siedlisk w rzekach.

7. Dokumentacja formalna – rejestr powierzchniowy, własność gruntów

Spis wydzieleń leśnych (wraz z opisem taksacyjnym) i działek ewidencyjnych załączono w pliku „Wydzielenia i działki.xlsx”. W pierwszej kolumnie zaznaczono, czy obszar projektowanego rezerwatu obejmuje całość (pełne) czy część działki/wydzienia.

Poza działką nr 179 w gminie Cmolas wszystkie działki znajdują się na terenach należących do Skarbu Państwa.

8. Historia obiektu

Już przed II wojną światową obszar ten budził zainteresowanie przyrodników. Wybitny botanik i działacz na rzecz ochrony przyrody prof. Władysław Szafer opisał wtedy roślinność pod Smarkatą Górą, wydumą znajdującą się na obszarze projektowanego rezerwatu. Jak wykazały analizy osadów organicznych i materiałów kartograficznych, teren ten w czasach historycznych był prawdopodobnie stale zalesiony, z małymi epizodami lokalnych wycinek. Na początku XX wieku przekształceniom poddano zarówno wyższy, jak i niższy bieg rzeki, jednak na omawianym odcinku Smarkata nie została uregulowana. Ponadto, na terenie projektowanego rezerwatu znajdują się pozostałości dwóch mostów z okresu II wojny światowej, będące swego rodzaju ciekawostkami historycznymi.

9. Aktualne użytkowanie terenu proponowanego rezerwatu, zagrożenia i społeczne uwarunkowania jego potencjalnej ochrony

Teren jest aktualnie zarządzany przez PGL Lasy Państwowe, jest więc na nim prowadzona zrównoważona gospodarka leśna. Ciągłość istnienia lasu nie jest zagrożona, jednak poszczególnym składowym ekosystemu zagrażają melioracje, zręby, odnowienia sztuczne. Na uwagę zasługuje fakt wyznaczenia stref ochronnych w wydzieleniach przy rzece przez oba nadleśnictwa, strefy te nie mają jednak wystarczającej powierzchni i rygoru ochrony. Żadna ze stosowanych przez Lasy Państwowe na tym obszarze rębni nie umożliwia zachowania starodrzewów powyżej wieku rębności. Rzeki zarządzane są przez PGW Wody Polskie. Nie są użytkowane, choć w ramach osuszania lasu niszczone są na nich tamy bobrowe (a odcinek Smarkatej parę kilometrów niżej jest uregulowany i regularnie odmulany). Melioracje te mogą prowadzić do osuszania torfowisk, powodują także zmianę sezonowej dynamiki wód powierzchniowych i zagrożenie dla populacji m.in. raka szlachetnego. Podobnie rzecz ma się z rębniami prowadzonymi nierzadko do samych brzegów rzek – oznacza to nagłą zmianę warunków siedliskowych w dolinie. Zagrożeniem dla torfowisk w rezerwacie jest również rozjeżdżanie ich quadami i crossami przez okoliczną młodzież.

Obszar położony jest w środku lasu, nie ma więc mowy o jakichkolwiek ograniczeniach dla okolicznej ludności w razie powstania rezerwatu. Ze względu na naturalny charakter lasu oraz dużą ilość terenów podmokłych, teren ten nie jest popularnym miejscem grzybobrania ani turystyki.

10. Propozycje ochrony

Dolina Smarkatej spełnia ustawową definicję rezerwatu tj. „Rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi

lub walorami krajobrazowymi.” W „Wynikach inwentaryzacji przyrodniczej” przedstawiono szczegółowy opis naturalnych procesów morfologicznych i ekologicznych na omawianym obszarze. Nie ulega wątpliwości naturalność składowych ekosystemu, o czym świadczą m.in. I klasa stanu hydromorfologicznego Smarkatej, czy aktywne procesy torfotwórcze.

Rezerwat przyrody jest jedyną formą ochrony pozwalającą na ochronę bierną (ściśłą), a więc zachowanie dzikiego charakteru doliny Smarkatej. Istnienie rezerwatu znacząco ograniczy działalność taką, jak niszczenie tam bobrowych. W kontekście zmiany klimatu, coraz głębszych i dłużej trwających suszy, niezakłócona aktywność bobrów może mieć pozytywne skutki dla drzewostanów położonych nawet poza rezerwatem, nie dopuszczając do przesuszenia gruntów. W bezpośredniej bliskości cieków, a więc tam gdzie bobry niszczą drzewostan, rezerwat rozwiąże z kolei konflikt na linii bobry - Lasy Państwowe. W ten sposób powstanie rezerwatu może przyczynić się zarówno do poprawy warunków hydrologicznych, jak i zmniejszyć problemy związane z gospodarowaniem drzewostanami w trudnych warunkach terenowych.

Rezerwat Dolina Smarkatej dobrze uzupełni sieć rezerwatów województwa podkarpackiego. W północnej części województwa żadna z dolin naturalnych, małych rzek nie jest chroniona w rezerwacie przyrody. Krótkie odcinki rzek w istniejących rezerwach są często uregulowane i jedynie renaturalizują się (np. Trześniówka w rez. Pateraki). Samo istnienie torfowisk na obszarze starogłacjalnym również zasługuje na uwagę i ochronę, szczególnie, że w XIX i XX wieku w Kotlinie Sandomierskiej zdecydowana większość torfowisk została nieodwracalnie zniszczona.

Proponowana jest ochrona ściśła całego obszaru. Możliwe jest jednak turystyczne udostępnienie części rezerwatu i wyznaczenie szlaków pieszo/rowerowo/konnych po istniejących już drogach.

Pełna dokumentacja dołączona jest na płycie CD.

Z wyrazami szacunku,
Piotr Bednarek
Prezes PTP Wolne Rzeki